

Samenvatting

De informele economie vertegenwoordigt een belangrijk deel van het BBP en de totale werkgelegenheid in zowel de zogenaamde ontwikkelde als de ontwikkelingslanden. De informele economie is geen wondermiddel of een vloek, maar een tweesnijdend zwaard. Aan de ene kant is de informele economie een bron van inkomsten voor de lagere-inkomensgroepen en een manier om omslachtige regelgeving te omzeilen. Aan de andere kant belemmert een groot aandeel van de informele economie de economische groei en beperkt het de overheidsinkomsten. Ook gaat dit gepaard met een lagere kapitaalintensiteit, een lagere arbeidsproductiviteit en slechtere arbeidsomstandigheden.

Omdat de informele economie een wijdverspreid verschijnsel is dat al lang bestaat, hebben beleidsmakers maatregelen genomen om de informele economie te formaliseren. Formalisering wordt doorgaans gezien als middel om economische groei te stimuleren en arbeidsomstandigheden te verbeteren. De vele inspanningen van overheden en beleidsmakers hebben echter bij lange na niet het beoogde resultaat opgeleverd en activiteiten zijn onvoldoende overgegaan van de informele naar de formele economie.

Het begrip informele economie is sinds het begin jaren '70 werd gedefinieerd steeds onderwerp geweest van een levendig wetenschappelijk debat. In de loop der jaren is er veel onderzoek gedaan dat heeft geleid tot een beter begrip van de aard van informele activiteiten. Hoewel er in de literatuur overeenstemming bestaat over de omschrijving van de informele economie als een heterogeen geheel van activiteiten, bestaat er nog steeds geen consensus over de belangrijkste factoren die formalisering bevorderen.

Tegen deze achtergrond worden in dit onderzoek nieuwe theoretische en analytische instrumenten gepresenteerd voor het bestuderen van informeel ondernemerschap. Met behulp van meta-analyse worden de huidige onderzoeksresultaten met betrekking tot de effecten van beleidsmaatregelen ter bevordering van formalisering en de effecten van formalisering op bedrijfsprestaties systematisch beoordeeld. Ten tweede wordt in het onderzoek, op basis van het conceptuele kader van de IAO uit 2002, een nieuwe heuristiek gehanteerd die verder gaat dan de tweedeling tussen formaliteit en informaliteit.

Het proefschrift bestaat uit twee delen. In het eerste deel (hoofdstukken 3 tot en met 6) worden empirische gegevens verzameld om het discours over de formalisering van informele bedrijven te ontstijgen. In het tweede deel wordt vervolgens een nieuwe benadering geschetst die verder gaat dan de tweedeling formeel-informeel.

Het eerste deel bevat een overzicht van de empirische literatuur over bedrijfsformalisering en een systematische analyse van de bestaande onderzoeksresultaten met behulp van meta-regressieanalysetechnieken. In vier hoofdstukken worden de invloed van maatregelen ter bevordering van bedrijfsformalisering op diverse formaliteitsindicatoren onderzocht en de effecten van formalisering op verschillende indicatoren van bedrijfsprestaties in kaart gebracht. Uit het onderzoek blijkt dat het effect van formaliseringsbeleid op de formalisering van bedrijven beperkt is en dat er behoefte is aan nieuw beleid (hoofdstuk 3). Verder blijkt uit de vergelijkende meta-analyse dat het effect in experimentele studies groter is dan in quasi-experimentele studies, hoewel de eerste een sterke opwaartse vertekening laten zien (hoofdstuk 4).

Het eerste deel van het proefschrift wordt afgesloten met een meta-analyse van de effecten van formalisering op verschillende indicatoren van bedrijfsprestaties uit de empirische literatuur. De resultaten wijzen erop dat formalisering over het geheel genomen niet leidt tot betere bedrijfsprestaties (hoofdstuk 5), en dat formalisering op grond van beleidsmaatregelen grotere voordelen heeft dan formalisering op eigen initiatief (hoofdstuk 6). Alles bij elkaar geven de meta-analyses aan dat de beperkte effecten van beleid gericht op bedrijfsformalisering mogelijk te verklaren zijn door de geringe voordelen van bedrijfsformalisering.

Omdat nog niet helemaal bekend is wat ondernemers doet besluiten om te formaliseren, begint het tweede deel met een casestudy van Indonesische ondernemingen in drie West-Javaanse steden (hoofdstuk 7). Hierin worden de belangrijkste door ondernemers zelf opgegeven redenen voor bedrijfsregistratie uiteengezet. Een grotere politieke participatie en een grotere maatschappelijke betrokkenheid blijken tot de belangrijkste kenmerken van geregistreerde ondernemingen te behoren.

Uitgaande van de ideeën van Lakatos over onderzoeksprogramma's wordt in dit onderzoek vervolgens de nieuwe benadering geschetst. De nieuwe heuristiek wordt empirisch getoetst op basis van secundaire data uit 19 landen verspreid over de wereld (hoofdstuk 8), en in een casestudy van Indonesische ondernemingen (hoofdstuk 9). Twee centrale begrippen in de nieuwe benadering zijn 'grensgebied', gedefinieerd als de ruimte waar formaliteit en informaliteit elkaar overlappen, en 'transformele ondernemingen' (ondernemingen die noch zuiver formeel, noch zuiver informeel zijn). Uit het empirisch onderzoek blijkt dat de meeste van de onderzochte ondernemingen kenmerken van transformatie vertonen. De onderzochte transformele ondernemingen vertegenwoordigen gemiddeld het ontbrekende midden tussen informele activiteiten op lager niveau en formele ondernemingen op hoger niveau.

Het proefschrift besluit met een bespreking van de belangrijkste theoretische implicaties, inzichten voor beleidsmaatregelen en nieuwe wegen voor toekomstig onderzoek.